

Ako sa z národovcov stávala elita? Martinskí deklaranti po roku 1918*

Lucia Segľová

Abstract

SEGĽOVÁ, Lucia: How did National Activists become elites? The Careers of the Slovak National Declaration Assembly Participants after 1918.

The article analyses the careers of a particular group of participants of the Declaration assembly that took place on 30th October, 1918, in Turčiansky Sv. Martin/Turócszentmárton (present day Martin in Slovakia). At the assembly, the Declaration of the Slovak Nation was proclaimed, by which the participants declared the “will of the Slovak nation” to become a part of the newly established Czechoslovak Republic. The author focuses particularly on 33 male participants who hailed from Turčiansky Sv. Martin, the very town where the declaration assembly took place. The study centers on two questions. Firstly, family background and more specifically, the relationship of kinship ties of the participants to their later career success in the spheres of politics, economy and public service. Secondly, the influence of regime changes in 1918 (the dissolution of Austria-Hungary and establishment of the Czechoslovak republic), 1939 (the dissolution of Czechoslovakia and establishment of the so called war-time Slovak republic), and 1948 (the seizure of power by the Communist party of Czechoslovakia) on the social position and careers of the Declaration assembly members.

Keywords: Declaration of Slovak Nation 1918, national activists, elites, family, Turčiansky Sv. Martin, Turócszentmárton, Martin

Výskum elít patrí v súčasnosti k dôležitým témam v historickom i spoločenskovednom bádání. Cieľom príspevku je analyzovať skupinu účastníkov deklaračného zhromaždenia z Turčianskeho Sv. Martina ako potenciálnu elitu. Za elitu pritom spolu s Ľubomírom Liptákom považujem „osobnosti a skupiny, ktoré dominujú spoločnosti svojím vplyvom, prestížou, bohatstvom, hospodárskou, politickou a kultúrnou mocou“.¹ Budem hľadať odpovede na dve výskumné otázky. Po prvé, z akých rodín martinskí deklaranti pochádzali a či existovala v rodinách deklarantov kontinuita príslušnosti k elite? Za martinských deklarantov pritom označujem skupinu ľudí, ktorí v čase deklaračného zhromaždenia žili v Turčianskom Sv. Martine, tak ako to uvádzajú zoznamy prítomných. Po druhé, ako sa jednotlivé historické míľniky – rozpad Rakúsko-Uhorska a vznik Československa (1918), zánik Československa a vznik Slovenského štátu (1939) a komunistický februárový prevrat (1948) – odrazili na spoločenskej pozícii deklarantov?

V Turčianskom Sv. Martine sa po dlhých prípravách začali 29. októbra 1918 schádzať predstavitelia slovenského národného hnutia. Dňa 30. októbra o druhej hodine popoludní sa v budove Tatra banky uskutočnilo deklaračné zhromaždenie. Aklamáciou vyvolilo Slovenskú národnú radu a prijalo Deklaráciu slovenského národa, v ktorej vyhlásilo, že jedine Slovenská národná rada je oprávnená hovoriť v mene slovenského národa. Slovenský národ bol pritom podľa

* Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe zmluvy č. APVV-14-0644 - Kontinuity a diskontinuity politických a spoločenských elít na Slovensku v 19. a 20. storočí.

1 LIPTÁK, Ľubomír. Strategické elity na Slovensku. In LIPTÁK, Ľubomír. *Storočie dlhšie ako sto rokov*. Bratislava : Kalligram, 1999, s. 291.

deklarácie „*čiasťou jednotného česko-slovenského národa*“², pre ktorý si žiadala neobmedzené samourčovacie právo. Predstavitelia slovenského národného hnutia tak vyjadrili svoj súhlas so vznikom spoločného československého štátu.

Podľa viacerých zdrojov sa deklaračného zhromaždenia zúčastnilo viac ako 200 ľudí. Tí, ktorí sa nezmestili do budovy, vraj zotrvali pred budovou Tatra banky.³ Prezenčnú listinu však mnohí prítomní nezbadali, a tak sa nepodpísali⁴. K dispozícii je preto len zoznam prítomných registrovaných prítomných. Niektoré pramene udávajú 106, iné 107, resp. 104 a 105⁵ zaregistrovaných prítomných. Takmer presná polovica známych účastníkov (53) pochádzala z Turčianskej župy. Zo samotného Turčianskeho Sv. Martina to bolo 37 mužov. Za hlavné príčiny prevahy Turčanov považujem najmä dva faktory. Na jednej strane bolo mesto Turčiansky Sv. Martin od 60. rokov 19. storočia centrom slovenského národného hnutia a sídlila tu početná slovenská inteligencia spolu s niekoľkými národnými inštitúciami. Na druhej strane Slovenská národná strana a poprední predstavitelia slovenského národného hnutia pôvodne stretnutie organizovali len ako výborové zasadnutie Slovenskej národnej strany a informovanosť o najnovšom vývine udalostí v ostatných slovenských regiónoch bola veľmi nízka⁶. Zo skupiny deklarantov boli vylúčení provládni (slovenskí) uhorskí vlastenci, tiež však slovenská národnárska mládež a ženy. Prevahu mali muži zo strednej vrstvy a inteligencia. Napríklad medzi martinskými deklarantmi takmer tretinu tvorili bankovní úradníci, zatiaľ čo medzi všetkými deklarantmi najpočetnejšiu skupinu predstavovali kňazi.

Táto štúdia vychádza z analýzy životopisov jednotlivých deklarantov a ich príbuzných. Z celkového počtu 37 martinských deklarantov sa mi podarilo získať biografické údaje o 33. Moja analýza bude zameraná na týchto 33 deklarantov. Zdrojom životopisov a biografických údajov boli štyri práce: šesťzväzkový Slovenský biografický slovník, rovnako šesťzväzkový, ale zatiaľ nedokončený Biografický lexikón Slovenska, Lexikón osobností mesta Martin a publikácia Národný cintorín v Martine.⁷

2 Text deklarácie ako bola uverejnená In *Národné noviny*, roč. 49, č. 128 B, 31. október 1918, s. 1.

3 GREČO, Martin. *Martinská deklarácia*. Turčiansky Svätý Martin : Matica slovenská, 1947, s. 130. BUTVIN, Jozef. Domáci národnooslobodzovací boj Slovákov za prvej svetovej vojny. In *Historický časopis*, 1984, roč. 32, č. 6, s. 898-899; SLÁVIK, Michal. *Slovenskí národovci do 30. októbra 1918*. Trenčín : Vojtech Čelko, 1945, s. 348-350.

4 SLÁVIK 1945, s. 350.

5 *Národné noviny*, roč. 49, č. 128, 31. október 1918, v článku na s. 2 menujú 105 účastníkov, v zozname však chýba Matúš Dula a Karol A. Medvecký. SLÁVIK 1945, s. 348-350 udáva 107 deklarantov. Thurzov zoznam menuje 104 a pridáva navyše takisto Dulu a Medveckého. THURZO, Ivan. *O martinskej deklarácii*. Martin : Obzor, 1968, s. 50-53.

6 HRONSKÝ, Marian – PEKNÍK, Miroslav. *Martinská deklarácia : Cesta slovenskej politiky k vzniku Česko-Slovenska*. Bratislava : VEDA, 2008, s. 242 a 261.

7 Určitý heuristický problém predstavuje zatiaľ nedokončený Biografický lexikón Slovenska, ktorý v čase písania štúdie končil písmenom N. Táto nerovnováha sa pravdepodobne prejavila v menšom počte zistených príbuzných medzi deklarantmi, ktorých priezviská začínajú na písmená nasledujúce po písmene N. *Slovenský biografický slovník : (od roku 833 do roku 1990)*. Zv. I.-VI. Martin : Matica slovenská, 1986 – 1994; *Biografický lexikón Slovenska*. Zv. I.-VI. Martin : Slovenská národná knižnica, 2002 – 2017; MAŤOVČÍK, Augustín a kol. *Lexikón osobností mesta Martin*. Martin : Osveta, 2006; ĎURIŠKA, Zdenko. *Národný cintorín v Martine*. Martin : Matica slovenská, 2007.

Na základe práce s uvedenými publikáciami som vytvorila tri pracovné kategórie deklarantov. Deklaranti, ktorí boli:

- a) lokálnymi osobnosťami, resp. osobnosti lokálneho významu,
- b) celoslovenskými osobnosťami,
- c) deklaranti, ktorí sa nestali ani lokálnymi osobnosťami a okrem jednej výnimky s ich životopismi v štúdiu nepracujem.

Za lokálne osobnosti považujem deklarantov, ktorých mená sa nachádzajú len v Lexikóne osobností mesta. Za celoslovenské osobnosti označujem deklarantov, ktorých životopisy sú zaradené v Slovenskom biografickom slovníku alebo v Biografickom lexikóne Slovenska. Deklaranti, ktorí sa nestali ani lokálnymi či celoslovenskými osobnosťami sa v skúmaných slovníkoch a lexikónoch nenachádzajú. Všetky tri kategórie osobností podrobne uvádzam v tabuľkách č. 1 – 3.

Na tomto mieste považujem za dôležité objasniť, akým spôsobom autori Slovenského biografického slovníka a Biografického lexikónu Slovenska vyberali a zaradovali jednotlivé osobnosti do slovníkov. Oba slovníky sú dielom predovšetkým pracovníkov Biografického oddelenia Matice slovenskej, dnes Národného biografického ústavu Slovenskej národnej knižnice. Oba biografické slovníky pracujú s teritoriálne-etnickým vymedzením osobností. Ide o „(O) slovenské a inonárodné osobnosti, ktoré sa narodili, účinkovali, alebo umreli na území Slovenska, vrátane reprezentantov slovenského exilu, krajanských dejateľov z celého sveta a ich druhej i ďalších generácií, ak sa hlásia k slovenskému pôvodu; heslá o inonárodných osobnostiach (tzv. slovacikálnych), ktorých dielo a účinkovanie bolo spojené s osudmi slovenského národa [...] a jeho kultúrou“. Oba slovníky poskytujú základné údaje o životoch už nežijúcich osobností „... zo všetkých oblastí tvorivej a organizačnej práce (veda, hospodárstvo, spoločnosť, kultúra, umenie)“. Autori slovníkov rovnako rešpektovali zásadu významovosti a zásadu prameňov, t. j. zaradili do slovníkov osobnosti, ktorých pôsobenie prekročilo hranice regionálneho významu a sú to zároveň osobnosti so známymi údajmi o ich živote a diele.⁸ Okrem týchto všeobecných zásad boli pre Slovenský biografický slovník vypracované aj podrobnejšie pravidlá výberu osobností, kde napríklad pre lexikálnu oblasť „Spoločnosť“ a jej podkategóriu „Politika“ boli ako osobnosti zaradení aj členovia Slovenskej národnej rady v roku 1918, župani a pod.⁹ Na základe zásady významnosti Slovenský biografický slovník pracuje s tromi kategóriami osobností. O zaradení do kategórie rozhodovalo, koľko priestoru venovali autori biografických hesiel danej osobnosti.¹⁰ Autori Slovenského biografického slovníka (SBS) zároveň rozhodli, že „vzhľadom na prvé vydanie univerzálneho SBS zaradíme do neho aj osobnosti, ktoré sú čo do významu na pokraji tretej kategórie, ale historiografia ich eviduje. Práce, ktoré budú vychádzať po vydaní nášho slovníka, si ich nevšimnú, a tak bez našej

8 MAŤOVČÍK, Augustín – PARENÍČKA, Pavol. *Biografistika. (Stav, podoby a metodika biografického bádania na Slovensku)*. Martin : Slovenská národná knižnica, 2005, s. 93-98.

9 Samozrejme, prioritne v tejto oblasti boli ako osobnosti vyberaní členovia Ústredných výborov Komunistickej strany Československa a Slovenska, jeho predsedníctva a sekretariátu. Slovenský biografický slovník je dobovo poznačený marxisticko-leninskou metodológiou. VALENTOVIČ, Štefan. *Slovenský biografický slovník – Zásady a pokyny pre jeho tvorbu a vydanie*. Martin : Matica slovenská, 1977, s. 20. Rozmnoženina.

10 Osobnosti 1. kategórie presahovali celonárodný význam (150 – 300 riadkov), osobnosti 2. kategórie boli osobnosti celonárodného významu (60 – 150 riadkov) a osobnosti 3. kategórie stáli na kraji celonárodného a regionálneho významu (do 60 riadkov).

registrácie by tieto osobnosti boli odsúdené na zabudnutie.¹¹ Takéto zaradenie mi tak umožňuje u niektorých osobností s krátkym heslom v slovníku a v tejto štúdii označených ako celoslovenské osobnosti pochybovať o ich príslušnosti k elite, tak ako som si ju vyššie definovala.¹²

Tab. 1 Lokálne osobnosti

	Meno	Vek	Povolanie	Kategória
1	Brxa Michal	58	kachliar, remeselník	lokálna osobnosť
2	Čičmanec Ján	77	mešťan, remeselník, notár	lokálna osobnosť
3	Fiala Ľudovít	71	tajomník banky	lokálna osobnosť
4	Hvizdák Ján	60	obchodník	lokálna osobnosť
5	Kuchárik Samuel	61	úradník	lokálna osobnosť
6	Peťko Štefan	62	úradník, knihár	lokálna osobnosť
7	Príkopa Štefan	28	lekár	lokálna osobnosť
8	Štarke Samuel	57	mešťan, remeselník	lokálna osobnosť

Tab. 2 Celoslovenské osobnosti

	Meno	Vek	Povolanie	Kategória
1	Bulla Blažej	66	stavitel'	celoslovenská osobnosť
2	Buocik Pavel	28	holič	celoslovenská osobnosť
3	Čajda Mikuláš	27	úradník	celoslovenská osobnosť
4	Duchaj Matúš	40	advokát	celoslovenská osobnosť
5	Dula Igor	40	lekár, advokát	celoslovenská osobnosť
6	Dula Matúš	72	advokát	celoslovenská osobnosť
7	Fábry Jozef	60	veľkoobchodník	celoslovenská osobnosť
8	Fábry Vladimír	30	súkromný úradník, organizátor, živnostníkov	celoslovenská osobnosť
9	Gašparík Jozef Leštinský	57	kníhkupec	celoslovenská osobnosť
10	Halaša Dušan	35	advokát, salašiar	celoslovenská osobnosť
11	Hlavaj Ján ml.	39	stavitel'	celoslovenská osobnosť
12	Izák Gustáv	71	advokát	celoslovenská osobnosť
13	Izák Ján	33	advokát	celoslovenská osobnosť
14	Jesenský Fedor	41	úradník	celoslovenská osobnosť
15	Meličko Ján	72	učiteľ	celoslovenská osobnosť
16	Paulíny Tóth Ilja	22	medik, lekár	celoslovenská osobnosť
17	Paulíny Tóth Platon	19	univerzitný poslucháč, národohospodár	celoslovenská osobnosť
18	Petrichovich Miloš	38	úradník	celoslovenská osobnosť
19	Straka Ján	34	úradník	celoslovenská osobnosť
20	Šimko Gustáv	58	mešťan, remeselník	celoslovenská osobnosť
21	Škrovina Otto	41	kňaz	celoslovenská osobnosť
22	Thurzo Ivan	36	úradník	celoslovenská osobnosť
23	Trnovský Ivan	45	obchodník s remeňom	celoslovenská osobnosť
24	Vanovič Ľudovít	40	správca banky	celoslovenská osobnosť
25	Zlocha Jozef	37	advokát	celoslovenská osobnosť

11 VALENTOVIČ, Štefan. Záverečná správa o slovenskom biografickom slovníku schválená oponentskou radou odboru osvety MK SSR v Bratislave 29. októbra 1985. In *Biografické štúdie* 14, 1987, s. 187. Podobne VALENTOVIČ 1977, s. 26.

12 V prípade tejto štúdie sa to týka napríklad deklaranta holiča Pavla Buocika.

Tab. 3 Osobnosti, ktoré nedosiahli ani lokálny význam

	Meno	Vek	Povolanie	Kategória
1	Ivaška Ján		rolník	ani lokálna osobnosť
2	Korbel' Gustáv		úradník	ani lokálna osobnosť
3	Koza Ján		podujímateľ, podnikateľ	ani lokálna osobnosť
4	Štarke Pavel		obchodný akademik	ani lokálna osobnosť

Analýzou sa potvrdila hypotéza o deklarantoch ako potenciálnej elite, pretože najväčšiu skupinu z analyzovaných osobností predstavujú deklaranti, ktorí boli zaradení medzi osobnosti celoslovenského významu. Spolu to bolo 25 deklarantov, t. j. 67 % zo všetkých martinských deklarantov. Len lokálnymi osobnosťami zostalo osem deklarantov, t. j. 22 % sledovaných deklarantov. Ani lokálnymi osobnosťami sa nestali štyri osoby, čo predstavuje 11 % martinských deklarantov.

Zaujímavým zistením je, že medzi lokálnymi osobnosťami, t. j. medzi deklarantmi, ktorí sa nestali významnejšími osobnosťami, sú okrem Štefana Príkopu, ktorý zomrel na španielsku chrípku už v roku 1919, iba starší deklaranti. Najmladšia z lokálnych osobností, keď vynecháme Štefana Príkopu, mala v čase podpisu deklarácie 57 rokov. Dá sa tak uvažovať o možnosti, že starší deklaranti už nemali dostatok energie či ambícií, aby sa v novom období výraznejšie presadili. Mladší deklaranti sa presadili všetci, a sú tak súčasťou Biografického lexikónu Slovenska alebo Slovenského biografického slovníka.

Priemerný vek všetkých deklarantov bol 47 rokov. Najstarším deklarantom z Martina bol 77-ročný Ján Čičmanec¹³ a najmladším 19-ročný Platon Paulíny Tóth¹⁴. Mladých mužov do 29 rokov vo fáze tzv. mladej dospelosti bolo 5. Mužov v strednom veku medzi 30. a 60. rokom bolo dvadsať. Starších mužov nad 61 rokov bolo prítomných osem.¹⁵ Vekové zloženie je dôležité najmä pri sledovaní druhej výskumnej otázky, teda vplyvu zmien politických režimov na pozíciu deklarantov. Pri najmladšej vekovej kategórii je pravdepodobné, že po roku 1918 ešte len študovala alebo začínala svoju kariéru, a tak sa len okrajovo zapojila do udalostí nasledujúcich po 31. októbri 1918, naopak môžeme predpokladať jej zapojenie do neskorších prevratných udalostí v rokoch 1939 a 1948. Dobrým príkladom tu sú životopisné dáta Ilju Paulíny-Tótha¹⁶, ktorý bol v čase

13 Ján Čičmanec (1841 – 1926) – národnokultúrny pracovník, remeselník – kováč, notár. Zapojil sa do verejného a národného života, bol pokladníkom Turčianskeho kasína, zúčastnil sa budovania peňažných a priemyselných podnikov v Martine. MAŤOVČÍK 2006, s. 40.

14 Platon Paulíny-Tóth (1899 – 1955) – národohospodár, publicista. Riaditeľ Rolníckej vzájomnej pokladne v Prievidzi, neskôr zástupca riaditeľa Rolníckej vzájomnej pokladne v Bratislave. Od roku 1948 úradník. V medzivojnovom období funkcionár Republikánskej strany poľnohospodárskeho a maloroľníckeho ľudu (ďalej Republikánska strana), po oslobodení funkcionár Demokratickej strany. *Slovenský biografický slovník IV* 1990, s. 411.

15 Vekové delenie na mladú dospelosť, stredný vek a starobu podľa vývinového psychológa Roberta J. Havighursta, citované podľa MILLOVÁ, Katarína. Klasické teórie vývoje. In BLATNÝ, Marek (ed.) *Psychologie celoživotného vývoje*. Praha: Karolinum, 2016, s. 34. Podľa R. J. Havighursta je ako vývinová úloha pre mladú dospelosť typická zmena postavenia v spoločnosti, stredný vek je typický vrcholom vplyvu v spoločnosti a staroba je charakterizovaná prevahou biologicky podmienených úloh.

16 Ilja Paulíny-Tóth (1896 – 1965) – verejný činiteľ, vysokoškolský učiteľ, lekár. V rokoch 1931 – 1961 primár a riaditeľ Štátnej infekčnej nemocnice v Bratislave. V medzivojnovom období člen predsedníctva Slovenskej národnej strany (SNS). Spolupracovník občianskeho odboja, po vypuknutí Slovenského národného povstania, spolupovereník a neskôr zástupca povereníka Slovenskej národnej rady (SNR) pre zdravotníctvo. Podpredseda

podpisu deklarácie študentom medicíny a výrazne sa zapojil do odboja počas druhej svetovej vojny a po vypuknutí povstania sa stal spolupovereníkom zdravotníctva. Podobne časť najstarších prítomných pravdepodobne len okrajovo zasiahla do udalostí po roku 1918, ako dokazuje aj fakt, že presná polovica z nich sa nestala osobnosťou celoslovenského významu.

V nasledujúcej časti sa budem venovať príbuzenským vzťahom sledovanej časti martinských deklarántov (tabuľky č. 4 – 6). Konkrétne som sledovala všetkých prvostupňových príbuzných, t. j. rodičov deklaranta, jeho súrodencov, manželku a jeho deti. Keď už súrodenci mali deti a boli ženatí či vydaté, tak som zaznamenala aj týchto manželov, manželky (švagor a švagrína) a synovcov a netere. Z príbuzných manželiek deklarantov som sledovala rodičov manželky, t. j. svokrovcov a rovnako aj súrodencov manželky, teda švagrov a švagríné spolu s ich manželkami, manželmi a deťmi (švagrínine či švagróve deti). V niektorých prípadoch genealógia deklarantov postúpila až na úroveň manželov a manželiek detí (zať a nevesta) a vnúčat včítane manželov a manželiek vnúčat. Ďalej som sa sústredila na väčšinu druhostupňových príbuzných, t. j. zaznamenávala som starých rodičov a ich deti v materskej i otcovskej línii, tzn. súrodencov rodičov a ich manželov či manželky – tety a strýkov. Z tretostupňových a viac stupňových príbuzných som sledovala už len prastarých či praprastarých rodičov z otcovskej i materskej línie.¹⁷ Zaznamenala som len tých príbuzných, ktorí patria do kategórie celoslovenských osobností, keďže sa nachádzajú buď v Biografickom lexikóne Slovenska, alebo v Slovenskom biografickom slovníku. V tejto časti budem pracovať aj s jedným deklarantom Jánom Ivaškom, ktorého nemožno zaradiť ani do jednej z vyššie definovaných kategórií osobností (konkrétnejšie životopisné údaje sa mi nepodarilo získať), no jeho syn patrí medzi celoslovenské osobnosti.

V tabuľkách č. 4 – 6 uvádzam príbuzenské vzťahy deklarantov s celoslovensky významnými osobnosťami. Deklaranti sú v tabuľkách opäť rozdelení podľa kategórií lokálnych a celoslovenských osobností, resp. osobností, ktoré nedosiahli ani lokálny význam. Tabuľky v prvom a druhom stĺpci udávajú poradové číslo a meno deklaranta. Tabuľka v treťom stĺpci uvádza vo forme príbuzenského vzťahu (ako je napríklad otec, brat, neter, švagor a pod.) celoslovensky významných príbuzných deklaranta. Číslo v štvrtom stĺpci uvádza, koľko takýchto príbuzných sa podarilo nájsť. Piaty stĺpec udáva počet generácií, v ktorých zistení celoslovensky významní príbuzní deklaranta žili.

Tab. 4 Osobnosti, ktoré nedosiahli ani lokálny význam a ich príbuzní

	Meno	celoslovensky významní príbuzní	spolu	počet generácií
1	Ivaška Ján	Syn	1	1 generácia

ústrednej jednoty československých lekárov. V rokoch 1945 – 1946 poslanec SNR. *Slovenský biografický slovník IV* 1990, s. 411.

17 Podľa Soni Švecovej sa za príbuzných na dedine považovali druhostupňoví alebo tretostupňoví príbuzní, pričom v treťom stupni sa počítalo len s patrilineárnymi príbuznými. ŠVECOVÁ, Soňa. Význam rodiny pre diferencovanie príbuzenských vzťahov. In *Slovenský národopis*, 1975, roč. 23, č. 1, s. 3-22. Pre potreby tejto štúdie som do tabuľky zaradila aj matrilineárnych prastarých rodičov, pretože u prevažujúcich národne orientovaných mestských rodín predpokladám udržiavanie tradície pripomínať si významných predkov, predstaviteľov slovenského národného hnutia, aj u matrilineárnych príbuzných.

Tab. 5 Lokálne osobnosti a ich príbuzní

	Meno	celoslovensky významní príbuzní	spolu	počet generácií
1	Brxa Michal		0	0 generácií
2	Čičmanec Ján	zať, syn a dcéra, vnučkin manžel	4	2 generácie
3	Fiala Ľudovít	syn	1	1 generácia
4	Hvizdák Ján		0	0 generácií
5	Kuchárik Samuel	3 dcéry	3	1 generácia
6	Pet'ko Štefan		0	0 generácií
7	Príkopa Štefan	strýko	1	1 generácia
8	Štarke Samuel	brat, neter	2	2 generácie

Tab. 6 Celoslovenské osobnosti a ich príbuzní

	Meno	celoslovensky významní príbuzní	spolu	počet generácií
1	Bulla Blažej	zať, vnuk	2	3 generácie
2	Buocik Pavel		0	1 generácia
3	Čajda Mikuláš	otec, manželka, syn, 2 švagrovia, neter	6	3 generácie
4	Duchaj Matúš	strýko, brat, manželka, 3 švagriny deti, švagor	7	3 generácie
5	Dula Igor	starý otec, otec, 2 švagrovia, sestra, synovec, neter	7	4 generácie
6	Dula Matúš	svokor, 2 zaťovia, syn, dcéra, 2 synovci, vnuk, vnučka, 4 manželia vnučiek	13	4 generácie
7	Fábry Jozef	3 synovia, dcéra, zať, 3 vnuci	8	3 generácie
8	Fábry Vladimír	otec, 2 bratia, sestra, syn, 2 synovci	8	3 generácie
9	Gašparík Jozef Leštinský	brat, nevlastná sestra, 2 dcéry, 2 zaťovia	6	2 generácie
10	Halaša Dušan	starý otec, stará mama, otec, mama, 2 strýkovia, 2 tety, 2 bratia, švagor, synovec	12	4 generácie
11	Hlavaj Ján ml.	brat, sestra, dcéra, zať, vnuk	5	3 generácie
12	Izák Gustáv	brat, švagor, dcéra, syn, 2 zaťovia, 2 manželia vnučiek, 3 synovci, neter, švagrov syn	13	3 generácie
13	Izák Ján	otec, 2 strýkovia, svokor, sestra, 2 švagrovia	7	3 generácie
14	Jesenský Fedor	otec, 2 bratia, švagor, švagrína, syn a dcéra, neter, 5 synovcov	13	3 generácie
15	Meličko Ján	švagor, švagrova žena, 2 dcéry, syn, 2 zaťovia, manžel vnučky	8	3 generácie
16	Paulíny Tóth Ilja	praprastarý otec, prastarý otec, 2 starí otcovia, stará mama, otec, mama, 11 strýkov, 3 tety, 2 bratia, manželka	24	5 generácií
17	Paulíny Tóth Platon	praprastarý otec, prastarý otec, 2 starí otcovia, stará mama, otec, mama, 11 strýkov, 3 tety, 2 bratia, švagrína	24	5 generácií
18	Petrikovich Miloš	otec, svokor, švagor	3	2 generácie
19	Straka Ján	starý otec, otec, mama, strýko, manželka, švagor, zať	7	4 generácie
20	Šimko Gustáv		0	1 generácia
21	Škrovina Otto	svokor, svokra, 3 bratia manželky	5	2 generácie
22	Thurzo Ivan	brat, manželka, švagrína, 3 švagrovia, syn	7	3 generácie
23	Trnovský Ivan	synovec	1	2 generácie
24	Vanovič Ľudovít	svokor, strýko, brat, syn, zať, vnuk	6	4 generácie
25	Zlocha Jozef		0	1 generácia

Šesť z 34 skúmaných martinských deklarantov nemalo žiadnych celoslovensky významných príbuzných. Traja z týchto deklarantov patria medzi spomenutých ôsmich predstaviteľov lokálnych osobností a predstavujú tak 38 % deklarantov tejto kategórie, čo je pomerne veľký podiel; pričom traja sú zaradení medzi celoslovensky významné osobnosti, čo predstavuje iba 12 % z celkového počtu 25 osobností v danej kategórii – to je, naopak, pomerne malá časť celoslovensky významných deklarantov.

Ako vyplýva z údajov uvedených v tabuľkách, aj tu sú významné rozdiely medzi jednotlivými stanovenými kategóriami. V skupine deklarantov, ktorí sa nestali ani lokálnymi osobnosťami, som zistila len jedného deklaranta, ktorý mal celoslovensky významného príbuzného, a to syna Jána Ivašku, Samuela.¹⁸ V skupine lokálnych osobností sú piati deklaranti, ktorých príbuzní boli celoslovenskými osobnosťami a tvorili jednu až dve generácie. Najvyšší počet celoslovensky významných príbuzných mal Ján Čičmanec¹⁹, a to štyroch významných príbuzných v dvoch generáciách. V skupine celoslovensky významných osobností už prevažujú deklaranti s tromi generáciami významných príbuzných a niekoľkokrát sa zvýšil aj počet významných príbuzných pri jednotlivých deklarantoch. Konkrétne iba v jednej generácii majú celoslovensky významných príbuzných traja deklaranti, v dvoch generáciách štyria deklaranti, v troch generáciách až 11 deklarantov, v štyroch generáciách päť deklarantov a v piatich generáciách dvaja deklaranti, bratia Paulíny Tóthovci.²⁰ Možno tak reálne predpokladať, že čím viac celoslovensky významných príbuzných mal deklarant, tým je väčšia pravdepodobnosť, že aj on sám bol celoslovensky významný.

Nie náhodou medzi deklarantmi s najvyšším počtom významných príbuzných nachádzame staré turčiansko sv. martinské rodiny dlhodobo spojené so slovenskými národným hnutím. Bratia Paulíny Tóthovci²¹ s 24 významnými príbuznými v piatich generáciách sú vnukmi Viliama Paulínyho Tótha.²² Za staršími generáciami nezaostávali ani mladší členovia rodiny. Ako už bolo spomínané, Ilja Paulíny-Tóth sa v čase vypuknutia Slovenského národného povstania (SNP) stal spolupovereníkom zdravotníctva. Jeho strýko Jaroslav Vlček²³ bol zakladateľskou osobnosťou českej

18 Samuel Ivaška (1888 – 1981) – syn deklaranta Jána Ivašku, ichtyológ, obchodník. Priekopník umelého chovu hlavátky na Slovensku. Od 1919 obchodník v Martine. Od 1945 predseda Zväzu rybárskych spolkov a družstiev na Slovensku, v rokoch 1946 – 1953 predseda Jednotného zväzu rybárskeho. *Biografický lexikón Slovenska IV* 2010, s. 121.

19 Ján Čičmanec, pozri poznámku č. 14.

20 Ilja a Platon Paulíny-Tóth, pozri poznámky č. 15 a 17.

21 Ilja a Platon Paulíny-Tóth, pozri poznámky č. 15 a 17.

22 Viliam Paulíny-Tóth (1826 – 1877) – starý otec deklarantov Ilju a Platóna Paulíny-Tótha, spisovateľ, novinár, redaktor, politický a kultúrno-osvetový činiteľ, podpredseda Matice slovenskej. V rokoch 1843 – 1846 študent evanjelického lýcea v Prešporku, poslucháč Ľudovíta Štúra. Po revolúcii 1848 pôsobil v štátnej službe. 1860 odišiel zo štátnej služby a venoval sa národnej práci. Od roku 1867 pôsobil v Martine ako popredný činiteľ na rozličných úsekoch slovenského národného života. V rokoch 1869 – 1872 poslanec uhorského snemu. *Slovenský biografický slovník IV* 1990, s. 411-413.

23 Jaroslav Vlček (1860 – 1930) – strýko deklarantov Ilju a Platóna Paulíny-Tótha, literárny vedec, historik a kritik, univerzitný profesor. V období rokov 1901 – 1918 bol profesorom na Filozofickej fakulte českej univerzity, následne v rokoch 1919 – 1923 prednostom slovenského oddelenia na Ministerstve školstva a národnej osvety. Od 1923 do 1930 pôsobil ako profesor na Filozofickej fakulte Karlovej univerzity v Prahe. Od roku 1919 bol správcom Matice slovenskej. Vlček bol zakladateľskou osobnosťou modernej slovenskej a českej literárnej histórie. Výsledky

a slovenskej literárnej histórie a správcom Matice slovenskej a jeho brat Ján²⁴ pôsobil v rokoch 1945 – 1948 ako veľvyslanec v Ríme. Medzi deklarantmi bol aj Dušan Halaša²⁵, vnuk ďalšieho z martinských vodcov slovenského národného hnutia Pavla Mudroňa²⁶, ktorého 12 príbuzní boli celoslovensky významní v štyroch generáciách. Z Halašových príbuzných okrem starého otca asi najviac vynikal otec Andrej²⁷ pre svoju systematickú a rôzne oblasti pokrývajúcu národnú prácu, za čo bol prezývaný „národný mravec“, a tiež brat Pavol²⁸, bibliograf, prekladateľ a publicista. Podobne rodina vedúceho predstaviteľa slovenského národného hnutia Matúša Dulu²⁹ bola významná v štyroch generáciách s 13 významnými príbuznými. Medzi príbuznými Matúša Dulu sa vyznamenal napríklad jeho zať, obchodník a podnikateľ Peter Makovický³⁰, ale

---

svojich literárno-historických štúdií zhrnul v Dejinách literatúry slovenskej 1-2 (1889, 1890). V rokoch 1918 – 1919 sa stal členom Revolučného národného zhromaždenia. Od roku 1919 do 1925 bol senátorom Národného zhromaždenia (NZ) za Republikánsku stranu. *Slovenský biografický slovník VI* 1994, s. 296-297; MAŤOVČÍK 2006, s. 280.

24 Ján Paulíny-Tóth (1903 – 1966) – brat deklarantov Ilju a Platóna Paulíny-Tótha, politik, právnik. Advokát v Bratislave, v rokoch 1945 – 1948 československý veľvyslanec v Ríme. Popredný činiteľ SNS, po smrti M. Rázusa v auguste 1938 ho zvolili za predsedu strany. Po splynutí strany s Hlinkovou slovenskou ľudovou stranou sa s ľudákmi rozišiel, neskôr emigroval do Francúzska. V Paríži sa stal členom Hodžovej Slovenskej národnej rady, v rokoch 1941 – 1943 bol podpredsedom londýnskej československej Štátnej rady. Po februári 1948 zostal v zahraničí ako hlásateľ československého vysielania BBC a spolupracovník rozličných orgánov a spolkov. *Slovenský biografický slovník IV* 1990, s. 411.

25 Dušan Halaša (1883 – 1936) – verejný činiteľ, právnik, ochotnícky herec. V rokoch 1913 – 1934 majiteľ advokátskej kancelárie v Martine. Popredný činiteľ SNS. V období rokov 1913 – 1926 bol členom výboru Slovenského spevokolu. *Biografický lexikón Slovenska III* 2007, s. 318.

26 Pavol Mudroň (1835 – 1914) – starý otec deklaranta Dušana Halašu, politik, národno-kultúrny pracovník, právnik. Od roku 1862 bol advokátom v Turčianskom Sv. Martine. Významný predstaviteľ slovenského politického a verejného života v 2. polovici 19. storočia, zároveň vedúca osobnosť národno-kultúrneho diania na Slovensku; tiež bol uznávaným advokátom. V roku 1861 sa podieľal na organizácii memorandového zhromaždenia, v roku 1863 bol zakladajúcim členom a tajomníkom Matice slovenskej (MS). Tiež bol spoluzakladateľom Slovenského spevokolu a jedným zo zriaďovateľov a členov vedenia martinskej Sporiteľne a Tatra banky. Od roku 1877 bol predsedom SNS. V roku 1895 spoluorganizoval kongres nemaďarských národov Uhorska v Budapešti. *Biografický lexikón Slovenska VI* 2017, s. 605-606.

27 Andrej Halaša (1852 – 1913) – otec deklaranta Dušana Halašu, divadelník, etnograf, prekladateľ, organizátor, redaktor, advokát. Od roku 1874 pôsobil ako advokát v Turčianskom Sv. Martine. Patril medzi popredné osobnosti v oblasti divadelníctva, kultúry, literatúry a vlastivedného bádania. Funkcionár, ideológ, publicista SNS. Pričinil sa o postavenie Národného domu v roku 1888, založenie Muzeálnej slovenskej spoločnosti (MSS) v roku 1893 a Slovenského múzea v roku 1908. Tiež bol správcom, režisérom a hercom Slovenského spevokolu a zberateľom ľudových piesní. *Biografický lexikón Slovenska III* 2007, s. 317; MAŤOVČÍK 2006, s. 77.

28 Pavol Halaša (1885 – 1969) – brat deklaranta Dušana Halašu, publicista, prekladateľ, bibliograf. Od roku 1918 pôsobil ako zubár v Martine; v období medzi rokmi 1919 – 1940 bol redaktorom satirického časopisu Kocúr, od roku 1940 bol pracovníkom Slovenskej národnej knižnice, neskôr bibliografom v rámci MS v Martine. Ťažisko jeho odbornej práce bolo v bibliografii. Počas SNP spoluredigoval časopis Hlas národa. V roku 1952 bol v rámci „Akcie B“ prenasledovaný z politických dôvodov a násilne vystáňovaný z Martina. *Biografický lexikón Slovenska III* 2007, s. 319-320; MAŤOVČÍK 2006, s. 78.

29 Matúš Dula (1846 – 1926) – politik, publicista, advokát. V národno-kultúrnom pohybe sa angažoval od svojich študentských čias. Bol vedúcim predstaviteľom SNS. V roku 1886 spoluzakladateľ a správca Kníhkupecko-nakladateľského spolku (KÚS), v roku 1887 iniciátor vybudovania Národného domu. Medzi rokmi 1918 – 1920 bol predsedom Klubu slovenských poslancov, v rokoch 1920 – 1925 senátor NZ. *Biografický lexikón Slovenska II* 2004, s. 370-371.

30 Peter Makovický (1864 – 1929) – zať deklaranta Matúša Dulu, podnikateľ, obchodník. V rokoch 1888 – 1929 spolumajiteľ firmy Peter Makovický, v rokoch 1889 – 1902 riaditeľ firmy Makovický, Houdek a spoločníci v Ružomberku. Významne prispel k rozvoju slovenského peňažníctva a priemyslu. Predmetom jeho podnikania sa stala bryndza a výroba lepenky a papierovej drevolátky. Jeden zo zakladateľov Slovenskej poisťovne v Bratislave. Mecén slovenského kultúrneho života, člen správnych rád viacerých podnikov a bánk. *Biografický lexikón*

aj manžel jeho vnučky Jaroslav Sumbal³¹, zakladateľ slovenskej kardiológie. Medzi štvorgeneračne významné rodiny patrili ešte rodiny Jána Straku³² a Ľudovíta Vanoviča³³. Medzi významných príbuzných Jána Straku patrila napr. jeho zať Ferdinand Čatloš,³⁴ minister národnej obrany v rokoch 1939 – 1944. Z Vanovičových príbuzných vynikal jeho brat Ján³⁵, politik a právnik, podpredseda Slovenskej národnej strany a predseda Advokátskej komory pre Slovensko, a tiež jeho syn Ján³⁶, fyzik, pedagóg, profesor a dekan Vysoké školy pedagogickej. S trinástimi celoslovensky významnými príbuznými excelovali aj rodiny Jesenských a Izákových, hoci len v troch generáciách. Aj v týchto rodinách som našla príbuzných, ktorých možno pokladať za výnimočne úspešných. V rodine Fedora Jesenského³⁷ vynikol napríklad jeho brat spisovateľ

Slovenska VI 2017, s. 104-105.

31 Jaroslav Sumbal (1890 – 1948) – manžel vnučky deklaranta Matúša Dulu, lekár (kardiológ), univerzitný profesor. V rokoch 1917 – 1919 bol príslušníkom československých légii v Rusku. V roku 1931 sa stal prednostom Propedeutickej kliniky Lekárskej fakulty Univerzity Komenského (UK) v Bratislave, považuje sa za zakladateľa slovenskej kardiológie. V období rokov 1938 – 1939 a 1945 – 1946 bol dekanom Lekárskej fakulty. Po roku 1938 bol jedným z mála českých profesorov, ktorí mohli ostať pôsobiť na Slovensku. *Slovenský biografický slovník V* 1992, s. 383.

32 Ján Straka (1884 – 1949) – osvetový pracovník. V rokoch 1922 – 1929 bol riaditeľom Tatra banky v Bratislave, následne do roku 1939 riaditeľom Tatra banky v Košiciach. V roku 1919 zakladateľ a starosta Sokola v Turčianskom Sv. Martine, od 1893 herec a spevák Slovenského spevokolu tiež v Turčianskom Sv. Martine. Medzi rokmi 1913-1919 bol veliteľom Dobrovoľného hasičského zboru. *Slovenský biografický slovník V* 1992, s. 361-362.

33 Ľudovít Vanovič (1878 – 1949) – národnokultúrny pracovník, bankár. Pred rokom 1918 bol zakladateľom a budovateľom slovenských peňažných ústavov v Trenčíne, Topoľčanoch, Turčianskych Tepliciach, Novom Meste nad Váhom, Liptovskom Hrádku, Lučenci a vo Zvolene. Počas Československej republiky bol predstaviteľom emancipačných úsilí slovenských podnikateľov v ekonomickej oblasti. Od roku 1925 bol hlavným riaditeľom Tatra banky v Turčianskom Sv. Martine, stal sa predsedom správnych rád podnikov ovládaných Tatra bankou. Bol organizátorom národnokultúrneho života v Martine, funkcionárom Slovenského spevokolu, MSS, MS a Lipy. Hodnostár evanjelickej cirkvi a. v. na Slovensku. *Slovenský biografický slovník VI* 1994, s. 230; MAŤOVČÍK 2006, s. 277.

34 Ferdinand Čatloš (1895 – 1972) – zať deklaranta Jána Straku a manžel vnučky deklaranta Jána Čičmanca, generál, politik, publicista. V rokoch 1917 – 1920 bol dôstojníkom československých légii v Rusku, po roku 1920 v československej armáde, spočiatku ako kapitán, v roku 1939 bol povýšený na divízneho generála, neskôr na generála I. triedy. V období rokov 1939 – 1944 bol ministrom národnej obrany vojnovéj Slovenskej republiky. V rokoch 1944 – 1947 bol internovaný v Zväze sovietskych socialistických republík, následne necelé dva roky väznený v Československej republike (ČSR), od roku 1948 pôsobil ako úradník v Martine. *Biografický lexikón Slovenska II* 2004, s. 112-113.

35 Ján Vanovič (1856 – 1942) – brat deklaranta Ľudovíta Vanoviča, národno-kultúrny pracovník, politik, právnik. Od roku 1886 pôsobil ako samostatný advokát v Turčianskom Sv. Martine. Pred rokom 1918 bol popredným činiteľom slovenského národného hnutia, členom SNS a spoluorganizátorom slovenského peňažníctva a priemyslu. Národno-buditeľskú činnosť vyvíjal najmä prostredníctvom cirkevných funkcií v evanjelickej cirkvi. Bol členom Revolučného národného zhromaždenia, po vzniku ČSR sa aktivizoval v Republikánskej strane, v rokoch 1920 – 1925 bol poslancom NZ. Bol významným činiteľom MS. V roku 1939 na valnom zhromaždení za jeho predsedníctva sa do výboru MS dostali predstavitelia Hlinkovej slovenskej ľudovej strany, preto sa funkcie vzdal. Tiež bol funkcionárom niekoľkých miestnych spolkov. MAŤOVČÍK 2006, s. 276; *Slovenský biografický slovník VI* 1994, s. 228-229.

36 Ján Vanovič (1907 – 1973) – syn Ľudovíta Vanoviča, fyzik, vysokoškolský učiteľ. Od 1941 docent na Slovenskej vysokej škole technickej a na Vysoké škole obchodnej v Bratislave. V roku 1944 bol pracovníkom Povereníctva SNR pre školstvo a osvetu v Banskej Bystrici. Pre účasť v SNP bol väznený gestapom. V rokoch 1945 – 1948 bol prednostom 2. odboru Povereníctva SNR pre školstvo a osvetu. V období rokov 1953 – 1957 bol dekanom Fakulty prírodných vied Vysoké školy pedagogickej. Od roku 1959 profesor fyziky a jadrovej fyziky prírodovedeckej fakulty UK, zároveň od roku 1962 externý vedúci Katedry lekárskej fyziky na Lekárskej fakulte UK v Bratislave. Podpredseda Jednoty čs. matematikov a fyzikov. MAŤOVČÍK 2006, s. 277; *Slovenský biografický slovník VI* 1994, s. 229.

37 Fedor Jesenský (1877 – 1958) – vydavateľský pracovník, prekladateľ, bankový riaditeľ. V rokoch 1920 – 1928

a krajský viceprezident Janko Jesenský³⁸ či dcéra Zora³⁹, významná prekladateľka. V rodine Izákových zase zať Viliam Paulíny⁴⁰, poslanec Národného zhromaždenia v rokoch 1918 – 1920 a riaditeľ Národnej banky v Banskej Bystrici.

Zaujímavé zistenie predstavuje počet deklarantov, ktorí boli v príbuzenskom vzťahu. Išlo až o 21 deklarantov, t. j. 64 % skúmaných martinských deklarantov, z čoho vyplýva na jednej strane vysoká miera príbuznosti medzi zúčastnenými martinskými rodinami a na strane druhej, že niektoré osobnosti sa v tabuľkách opakujú. Napríklad Matúš Dula bol otcom Igora Dulu a strýkom Ilju a Platóna Paulíny Tótha. Otto Škrovina⁴¹ bol švagrom Dušana Halašu a pod.

V poslednej časti som sa sústredila na otázku, ako jednotlivé dejinné míľniky (1918, 1939, 1948), resp. zmeny politických režimov ovplyvnili spoločenskú pozíciu deklarantov. Sledovaná problematika je, samozrejme, veľmi rozsiahla. Potrebné údaje sa zo životopisných

---

bol riaditeľom Tatra banky v Turčianskom Sv. Martine, v rokoch 1926 – 1928 bol správcom koncernu Tatra banky v Turčianskom Sv. Martine a Bratislave. Od roku 1929 bol riaditeľom a spoluredaktorom časopisu Živena, založil a viedol edície Knihy Živeny. V roku 1934 založil Vydavateľské družstvo Živeny v Turčianskom Sv. Martine a do roku 1948 pôsobil ako jeho vedúci. V medzivojnovom období kultivoval edičnú činnosť na Slovensku. Od roku 1918 bol tajomníkom SNS, funkcionárom Živeny, MSS a MS. *Biografický lexikón Slovenska IV* 2010, s. 255-256; MAŤOVČÍK 2006, s. 115.

38 Janko Jesenský (1874 – 1945) – brat deklaranta Fedora Jesenského, spisovateľ, verejný činiteľ, advokát. Od roku 1906 samostatný advokát v Bánovciach nad Bebravou. V rokoch 1916 – 1919 bol dôstojníkom československých légii v Rusku, pričom zároveň pôsobil aj ako redaktor a politický pracovník. Medzi rokmi 1919 – 1923 bol gemersko-malohontským županom, následne v rokoch 1923 – 1928 nitrianskym županom. V rokoch 1928 – 1931 bol vládny radcom, od roku 1931 do 1938 jeden z viceprezidentov Krajského úradu v Bratislave. Počas vojnovnej Slovenskej republiky (1939 – 1945) sa zapojil do druhého československého odboja. J. Jesenský bol významným predstaviteľom básnickej moderny a prózy druhej realistickej vlny. *Biografický lexikón Slovenska IV* 2010, s.258-259; MAŤOVČÍK 2006, s. 116-117.

39 Zora Jesenská (1909 – 1972) – dcéra deklaranta Fedora Jesenského, prekladateľka, spisovateľka, redaktorka. V desaťročí medzi 1939 – 1949 bola redaktorkou časopisu Živena a edície Knihy Živeny, tiež bola podpredsedníčkou Živeny. Od 1956 pôsobila ako profesionálna prekladateľka. Bola spolutvorkyňou modernej slovenskej prekladateľskej školy, väčšina ňou preložených diel nadobudla charakter autonómneho umeleckého počinu. Od roku 1932 prekladala prevažne diela klasikov ruskej literatúry. Prekladateľstvom sa zaoberala aj teoreticky. V roku 1968 sa zapojila do obrodného procesu, aj po okupácii sa zasadzovala za demokratizáciu pomerov, za čo bola po nástupe normalizácie perzekvovaná. *Biografický lexikón Slovenska IV* 2010, s. 253-254; MAŤOVČÍK 2006, s. 114.

40 Viliam Paulíny (1877 – 1945) – zať deklaranta Gustáva Izáka a švagor deklaranta Jána Izáka, finančník, publicista. V rokoch 1923 – 1940 predseda správnej rady Národnej banky v Banskej Bystrici. Popredný slovenský finančník, bol zakladateľom Národnej banky v Banskej Bystrici a viacerých hospodárskych podnikov a organizácií. Od roku 1923 predseda Obchodnej a priemyselnej komory v Banskej Bystrici. Bol prívržencom SNS, neskôr spolupracoval s Milanom Hodžom a Republikánskou stranou. Ako odporca režimu vojnovnej Slovenskej republiky sa zapojil do druhého československého odboja, bol členom povstaleckej SNR a povereníkom financií. Po potlačení SNP bol odvečený do Nemecka, kde bol popravený. V rokoch 1918 – 1920 bol poslancom NZ. Propagátor a organizátor sokolstva. MAŤOVČÍK 2006, s. 194; *Slovenský biografický slovník IV* 1990, s. 410-411.

41 Otto Škrovina (1877 – 1939) – národno-kultúrny pracovník, publicista, cirkevný hodnostár. Od štúdií v Kežmarku sa aktivizoval v slovenskom národnom hnutí. Od roku 1908 evanjelický farár v Turčianskom Sv. Martine, od 1918 turčiansky senior. Politicky sa angažoval v rámci SNS. Bol členom správy a funkcionárom Tatra banky, KÚS, MS, Živeny, Lipy a MSS. Ako člen Generálneho presbytéria Slovenskej evanjelickej cirkvi a.v. a organizátor cirkevného života na Slovensku udržiaval kontakty s českobratskou cirkvou. Vo funkcii predsedu Generálnej podporovne pri evanjelickej a. v. cirkvi na Slovensku napomáhal budovaniu škôl, osvetových zariadení, nemocníc, starobincov a sirotincov. Bol autorom nábožensko-moralistických úvah a kázni, po roku 1918 predovšetkým správ, komentárov, zápisníc, informácií, referátov o dianí v evanjelickej cirkvi na Slovensku. MAŤOVČÍK 2006, s. 242-243; *Slovenský biografický slovník V* 1992, s. 470-471.

hesiel v analyzovaných biografických slovníkoch dali zistiť len čiastočne, preto na nasledujúcich stranách bude nasledovať len náčrt niekoľkých mapovaných ukazovateľov. Najviac deklarantov, ktorí v čase podpisu Martinskej deklarácie žili v Martine, bolo pochopiteľne ovplyvnených dezintegráciou Rakúsko-Uhorska a vznikom Československa v roku 1918. V krátkom čase, t. j. do roku 1919 zomreli traja zo sledovaných deklarantov, a tak sa zmeny týkali 30 martinských deklarantov. Podarilo sa mi vysledovať tri druhy spoločenských a kariérnych zmien. Prvou a zrejme najdôležitejšou je, že sa predstaviteľom slovenského národného hnutia otvorila cesta do štátnej administratívy a zákonodarných orgánov nového štátu, teda poslaneckej snemovne a senátu. Poslancami alebo senátormi sa zo sledovaných deklarantov a ich príbuzných do roku 1920 stalo šesť osobností: Ján Duchaj⁴², Matúš Dula⁴³, Ján Mudroň⁴⁴, Viliam Paulíny⁴⁵, Ján Vanovič⁴⁶ a Jaroslav Vlček⁴⁷. Okresnými náčelníkmi, hlavnými slúžnymi, županmi alebo inými členmi štátnej administratívy sa stalo 11 osobností: Igor Ján Vladimír Beniač⁴⁸, Ivan Čičmanec⁴⁹, Matúš Duchaj⁵⁰, Igor Dula⁵¹, Pavol Fábry⁵², Emil

---

42 Ján Duchaj (1869 – 1954) – brat deklaranta Matúša Duchaja, politik, statkár. Člen SNS, v medzivojnovom období prestúpil do Republikánskej strany. Organizačne a publicisticky sa angažoval najmä v národnom hospodárstve, predseda Slovenského dobytkárskeho družstva, funkcionár hospodárskych spolkov a organizácií agrárnej strany. V rokoch 1919 – 1920 bol poslancom NZ a podpredsedom Klubu slovenských poslancov, od 1920 do 1925 bol senátorom NZ. *Biografický lexikón Slovenska II* 2004, s. 364.

43 Matúš Dula, pozri poznámku č. 30.

44 Ján Mudroň (1866 – 1926) – strýko deklaranta Dušana Halašu, politik, právnik, národno-kultúrny pracovník, publicista. Ako študent sa angažoval v národnom hnutí. Začiatkom 20. storočia vstúpil do politiky ako člen SNS, pre nesúhlas s jej spojením so Šrobárovou Národnou republikánskou stranou roľníckou z nej v roku 1920 vystúpil a následne presadzoval politickú líniu Slovenskej ľudovej strany, za ktorú bol zvolený do NZ. V rokoch 1920 – 1925 bol senátorom NZ. *Biografický lexikón Slovenska VI* 2017, s. 604.

45 Viliam Paulíny, pozri poznámku č. 41.

46 Ján Vanovič, pozri poznámku č. 36.

47 Jaroslav Vlček, pozri poznámku č. 24.

48 Igor Ján Vladimír Beniač (1881 – 1958) – politik, právnik. Jeho otec, Daniel Šimon Beniač, bol švagrom deklaranta Gustáva Izáka. Pred rokom 1918 pôsobil ako advokát v Ružomberku a Novom Sade. Po vzniku ČSR bol pracovníkom referátu pravosúdia Ministerstva s plnou mocou pre správu Slovenska, po roku 1920 advokátom v Bratislave, neskôr verejným notárom v Michalovciach, Pezinku, Bratislave. Člen ústredného výboru Čs. národnodemokratickej strany. *Biografický lexikón Slovenska I* 2002, s. 353.

49 Ivan Čičmanec (1887 – 1964) – syn deklaranta Jána Čičmanca, publicista, verejný činiteľ, úradník. Po absolvovaní teológie v Bratislave bol evanjelickým farárom v Hodruši. Od roku 1923 bol okresným náčelníkom v Banskej Štiavnici, medzi rokmi 1924 – 1938 v Lučenci, potom úradník v Lovinobani, Vlčanoch a Pukanci. Publikoval články a úvahy. Od roku 1930 predseda južnej oblasti Slovenskej ligy v Lučenci. *Biografický lexikón Slovenska II* 2004, s. 159.

50 Matúš Duchaj (1878 – 1949) – verejný činiteľ, právnik. Do roku 1918 a medzi rokmi 1920 – 1922 majiteľ advokátskej kancelárie, v rokoch 1919 – 1920 hlavný slúžny, 1922 – 1949 štátny verejný notár v Turčianskom Sv. Martine. Aktívny príslušník národného hnutia a SNS. *Biografický lexikón Slovenska II* 2004, s. 364-365.

51 Igor Dula (1878 – 1951) – verejný činiteľ, lekár. Praktický a ženský lekár, od roku 1918 slúžny v Turčianskom Sv. Martine a turčiansky župan, následne v rokoch 1925 – 1927 bol správcom Pohronskej župy vo Zvolene, od roku 1928 vládnym radcom, prednostom zdravotného a sociálneho odboru Krajského úradu, medzi rokmi 1935 – 1938 krajský viceprezident v Bratislave. Od roku 1939 na dôchodku. Prívrženec SNS, angažoval sa v spolkovej činnosti. Bol predsedom správnej rady Eskomptnej a hospodárskej banky, podpredsedom správnej rady Tatra banky, predsedom Zväzu loveckých ochranných a kynologických spolkov na Slovensku, Krajského zväzu sociálnych a zdravotných spolkov, podpredsedom Klubu slovenských automobilistov. *Biografický lexikón Slovenska II* 2004, s. 370.

52 Pavol Fábry (1891 – 1959) – syn deklaranta Jozefa Fábryho a brat deklaranta Vladimíra Fábryho, verejný

Izák⁵³, Gustáv Izák⁵⁴, Vladimír Milan Gustáv Jesenský⁵⁵, Janko Jesenský⁵⁶, Margita Paulíny-Tóth⁵⁷ a Jaroslav Vlček⁵⁸. Polovica zo spomínaných osobností, ako napríklad Pavol Fábry či Vladimír Milan Gustáv Jesenský, sa štátnymi úradníkmi stala iba na niekoľko rokov, po ktorých sa vrátili k predchádzajúcemu povolaniu (najčastejšie právnickému). Tretí druh zmeny predstavovalo aktívne a rôznorodé zapojenia do zakladania politických a profesijných organizácií, najmä živnostníctva a advokácie, ktoré nachádzame u troch deklarantov: Vladimíra Fábryho⁵⁹,

---

činiteľ, podnikateľ. Pracovník otcovho pivovaru a KÚS. Po roku 1918 bol splnomocnencom SNR v Budapešti, vládny komisár pre východné Slovensko, šarišským a abovsko-turnianskym županom. Od roku 1921 pôsobil ako advokát v Bratislave. Prívrženec Republikánskej strany a poradca M. Hodžu vo finančných otázkach. Venoval sa najmä podnikaniu, po otcovi zdedil martinský pivovar, veľkoobchod, účastiny ďalších podnikov. Bol funkcionárom viacerých podnikateľských spolkov a organizácií, predsedom Spolku slovenských pivovarníkov a Slovenského autoklubu. Po roku 1939 stál v opozícii proti režimu na Slovensku, krátko i väznený, materiálne podporoval občiansky odboj. Do roku 1948 bol prívržencom Demokratickej strany, o rok neskôr emigroval do Švajčiarska. V emigrácii pracoval v Rade slobodného Československa. *Biografický lexikón Slovenska II* 2004, s. 477.

53 Emil Izák (1868 – 1949) – synovec deklaranta Gustáva Izáka, verejný pracovník, ekonóm. V rokoch 1896 – 1919 bol hlavným účtovníkom Myjavskej banky na Myjave, od 1919 pracovníkom referátu poľnohospodárstva Ministerstva s plnou mocou pre správu Slovensku, medzi rokmi 1924 – 1934 bol riaditeľom Roľníckych vzájomných pokladníc v Bratislave. Od roku 1934 na odpočinku. Bol významným činiteľom v slovenskom bankovníctve a družstevníctve, jeden z hlavných organizátorov Roľníckych vzájomných pokladníc. Člen MSS, Lipy a ďalších organizácií. *Biografický lexikón Slovenska IV* 2010, s. 122.

54 Gustáv Izák (1847 – 1937) – publicista, prekladateľ, právnik, ochotnícky herec a režisér. Od roku 1873 pôsobil ako advokát v Kláštore pod Znievom a v Turčianskom Sv. Martine. V roku 1918 bol hlavným notárom Turčianskej župy. V rokoch 1923 – 1927 správca notárskeho náukobehu v Martine. V publicistike a orientoval na otázky národného uvedomovania. Pred rokom 1918 bol členom SNS, v rámci nej prívržencom agrárnického smeru Milana Hodžu. Člen a funkcionár študentských, kultúrnych a spoločenských organizácií, člen MS, MSS, Živeny a Slovenského spevokolu. Účastník prvého odboja. *Biografický lexikón Slovenska IV* 2010, s. 123; MAŤOVČÍK 2006, s. 109.

55 Vladimír Milan Gustáv Jesenský (1879 – 1960) – brat deklaranta Fedora Jesenského, politik, bankový riaditeľ. Pôsobil ako bankový úradník, medzi rokmi 1909 – 1919 bol riaditeľom Tatra banky, po roku 1918 sa stal vedúcim okresného politického úradu v Bytči, následne v období rokov 1920 – 1931 bol námestníkom hlavného riaditeľa Tatra banky v Bratislave. Bol členom Obchodnej a živnostenskej komory, Plodinovej burzy, úradujúcim predsedom Eskontnej a hospodárskej banky v Bratislave, podpredsedom správnej rady Tatra banky, predsedom Obchodnej a priemyselnej banky, členom SNS. *Biografický lexikón Slovenska IV* 2010, s. 262-263; MAŤOVČÍK 2006, s. 117.

56 Janko Jesenský, pozri poznámku č. 39.

57 Margita Paulíny-Tóth (1873 – 1948) – matka deklarantov Ilju a Platóna Paulíny-Tótha, spisovateľka, prekladateľka, publicistka, úradníčka. Úradníčka Tatra banky, po roku 1918 úradníčka politickej správy, súčasne úradná prekladateľka a tlmočnica v Martine. Písala črty, fejtóny a poviedky, významná je jej prekladateľská činnosť. MAŤOVČÍK 2006, s. 197; *Slovenský biografický slovník IV* 1990, s. 413-414.

58 Jaroslav Vlček, pozri poznámku č. 24.

59 Vladimír Fábry (1888 – 1959) – podnikateľ, obchodník. Úradník pivovaru, od roku 1908 bol účtovníkom v KÚS. V období medzi rokmi 1918 – 1948 pôsobil ako veľkoobchodník v Turčianskom Sv. Martine, veľkoobchod prevzal po otcovi a podstatne ho rozšíril. Bol organizátorom živnostníckeho hnutia, najmä v oblasti obchodu, členom a funkcionárom jeho najvyšších celoštátnych i slovenských orgánov. Podpredseda Krajinského zväzu živnostenských spoločenstiev a grémií, člen výboru Slovenskej remeselníckej a obchodníckej jednoty, člen Štátnej rady živnostenskej, Krajinskej rady živnostenskej, Ústrednej rady obchodníctva ČSR, člen správnej komisie Obchodnej a priemyselnej komory v Bratislave, predseda spolku Slovenská práca a ďalších hospodárskych organizácií. Funkcionár viacerých národných a kultúrnych spolkov. *Biografický lexikón Slovenska II* 2004, s. 479-480.

Jána Hlavaja⁶⁰ a Jána Izáka⁶¹. Predstaviteľmi novovznikajúcich celoštátnych profesijných organizácií sa však stali aj ďalší deklaranti. Ako príklad môžeme uviesť Jozefa Gašparíka⁶², ktorý sa stal predsedom Ústredia slovenských ochotníckych divadiel a rovnako predsedom slovenskej sekcie Spolku kníhkupcov a nakladateľov Československej republiky.

Vznik Slovenského štátu 14. marca 1939 je druhým sledovaným historickým míľnikom. V čase jeho vzniku žilo ešte 15 deklarantov, väčšina z nich však bola už v pokročilom veku. Jeden z deklarantov, Ivan Thurzo⁶³, bol hneď v roku 1939 z politických dôvodov suspendovaný. Z divadla bola odstránená aj herečka Hana Meličková⁶⁴, dcéra Jána Melička⁶⁵. Brat Ilju a Platóna Paulíny Tóthovcov⁶⁶, Ján⁶⁷, v roku 1941 emigroval a zapojil sa do zahraničného odboja v Paríži

60 Ján Hlavaj (1879 – 1963) – staviteľ, osvetový pracovník, verejný činiteľ. Od roku 1905 pracoval ako murár, od roku 1921 v Turčianskom Sv. Martine ako spoločník firmy Hlavaj – Palkovič – Uličný. Bol jedným z popredných slovenských staviteľov 20. storočia. Zúčastnil sa na tvorbe verejných budov, škôl a nemocníc. Od mladosti sa venoval kultúrno-osvetovej činnosti. Bol redaktorom časopisu Slovenský remeselník a obchodník. Angažoval sa ako funkcionár viacerých korporácií: podpredseda spoločného výboru Štátnej rady živnostenskej, člen kuratória Štátneho ústavu pre zvelaďovanie živností, výboru MS a MSS, v roku 1919 spoluzakladal Slovenskú remeselnícku jednotu a zároveň bol jej prvým podpredsedom. V roku 1925 sa stal predsedom Slovenskej remeselníckej a obchodnej jednoty. *Biografický lexikón Slovenska III* 2007, s. 458-459; MAŤOVČÍK 2006, s. 84-85.

61 Ján Izák (1885 – 1946) – verejný činiteľ, právnik. Od roku 1908 pôsobil ako advokátsky koncipient, potom ako samostatný advokát v Turčianskom Sv. Martine. Po roku 1918 sa venoval najmä práci v martinskej advokátskej komore, bol jej pokladníkom, tajomníkom a začas i predsedom. Správami a článkami prispieval do novín a časopisov. *Biografický lexikón Slovenska IV* 2010, s. 124; MAŤOVČÍK 2006, s. 109.

62 Jozef Gašparík (1861 – 1931) – spisovateľ, vydavateľ, kníhkupec. Od roku 1879 pôsobil ako sadzač v KÚS v Turčianskom Sv. Martine. Od roku 1895 kníhkupec, potom tlačiar a nakladateľ tiež v Turčianskom Sv. Martine. Ako nakladateľ a kníhkupec vydal vyše 140 titulov. Vybudoval dobre organizovanú kníhkupeckú sieť. Písal veršované príbehy, epizódky, kuplety. Patril k popredným reprezentantom martinskej kultúrnej spoločnosti, bol známy ako ochotnícky herec. Od roku 1914 bol podpredsedom Slovenského spevokolu, predsedom Ústredia slovenských ochotníckych divadiel, členom MSS a predsedom slovenskej sekcie Spolku kníhkupcov a nakladateľov ČSR. MAŤOVČÍK 2006, s. 68.

63 Ivan Thurzo (1882 – 1964) – národohospodár, redaktor, publicista. Medzi rokmi 1901 – 1915 bol bankovým úradníkom v Turčianskom Sv. Martine, Námestove a Békešskej Čabe, v rokoch 1918 – 1922 bol redaktorom Národných novín, následne bol vedúcim úradníkom Sporiteľne v Turčianskom Sv. Martine až do roku 1939, keď bol suspendovaný. Po roku 1939 sa zúčastnil občianskeho odboja, potom priprav SNP a bol pri konštituovaní Demokratickej strany. V roku 1944 šéfredaktor Času v Banskej Bystrici, po povstaní žil ilegálne v Radvani. V rokoch 1945 – 1948 bol vedúcim Komunálnej sporiteľne v Turčianskom Sv. Martine. Od roku 1919 presadzoval ideu čechoslovakizmu ako funkcionár MS, v roku 1932 bol pozbavený členstva. Po 1948 z politických dôvodov prenasledovaný. Propagátor a organizátor moderných foriem sporiteľníctva. MAŤOVČÍK 2006, s. 264. *Slovenský biografický slovník VI* 1994, s. 61.

64 Hana Meličková (1900 – 1978) – dcéra deklaranta Jána Meličku, herečka. V rokoch 1923 – 1926 pôsobila ako učiteľka na Župnej hudobnej škole v Turčianskom Sv. Martine, medzi rokmi 1926 – 1939 a 1945 – 1977 bola členkou činohry Slovenského národného divadla. Po vzniku Slovenského štátu bola zo SND prepustená, následne bola až do roku 1945 členkou zájazdového Slovenského ľudového divadla. Výrazná herecká osobnosť. *Biografický lexikón Slovenska VI* 2017, s. 358-360.

65 Ján Meličko (1846 – 1926) – zbormajster, učiteľ, ochotnícky herec. V rokoch 1875 – 1926 pôsobil ako učiteľ na ľudovej a učňovskej škole v Turčianskom Sv. Martine, od roku 1883 do 1914 viedol Slovenský spevokol v Martine, zaslúžil sa o jeho rozvoj. Bol zberateľom ľudových piesní, tiež sa venoval komponovaniu príležitostných cirkevných zborov, vlasteneckých piesní a úpravám ľudových piesní na potreby Slovenského spevokolu. *Biografický lexikón Slovenska VI* 2017, s. 357-358.

66 Platón a Ilja Paulíny Tóth, pozri poznámku č. 15 a 17.

67 Ján Paulíny Tóth, pozri poznámku 25.

a Londýne. Politicky sa naopak darilo zaťovi Jána Straku⁶⁸ Ferdinandovi Čatlošovi⁶⁹, ktorý sa stal ministrom národnej obrany.

Nadštandardný počet príbuzných deklarantov vstúpil do odboja a SNP. Zo samotných deklarantov to boli Ilja Paulíny Tóth⁷⁰ a Ivan Thurzo⁷¹, t. j. dvaja z 15, čo predstavuje 13 % z vtedy žijúcich deklarantov. Zo všetkých ostatných 131 sledovaných príbuzných (z toho 90 ich žilo aj po roku 1944) sa podľa zistených dát do odboja alebo SNP počas druhej svetovej vojny zapojilo 23 príbuzných, t. j. 17,5 % zo všetkých 131 príbuzných a 25,5 % z 90 v čase odboja žijúcich príbuzných⁷². Avšak aj medzi nesledovanými príbuznými, t. j. tými, ktorí nie sú uvedení v Slovenskom biografickom slovníku alebo Biografickom lexikóne Slovenska, boli odbojármi a partizáni, ako napríklad syn Ota Škrovina⁷³, Mirko⁷⁴, či vnuk Jána Čičmanca Ján Straka⁷⁵. Štvrtina zo žijúcich sledovaných osobností bola účastníkmi odboja a SNP, čo predstavuje dôležitú a početnú skupinu.

V roku 1948, v čase februárového prevratu Komunistickej strany, žilo ešte 13 deklarantov, no na konci roka 1949 to bolo už iba deväť zo sledovaných martinských deklarantov. Napriek tomu boli až dvaja z nich – Vladimír Fábry⁷⁶ a Ján Hlavaj⁷⁷ – na začiatku päťdesiatych rokov vystáňovaní zo svojich domovov v rámci akcie B. Títo dvaja deklaranti predstavovali až 22 % všetkých vtedy žijúcich deklarantov. Okrem nich boli v akcii B vystáňovaní Pavol Halaša⁷⁸ a ďalší príbuzní

---

68 Ján Straka, pozri poznámku č. 33.

69 Ferdinand Čatloš, pozri poznámku č. 35.

70 Ilja Paulíny Tóth, pozri poznámku č. 17.

71 Ivan Thurzo, pozri poznámku č. 64.

72 Boli to: Cyril Daxner, Igor Daxner, Vladimír Milan Daxner, Ján Fábry, Pavol Fábry, Hana Gregorová, Pavol Halaša, Fedor Jesenský, Janko Jesenský, Vladimír Lajda, Zoltán Klimo, Karol Markovič, Viera Markovičová-Záthurecká, Ivan Milec, Laco Novomeský, Július Palovič, Viliam Paulíny, Ján Paulíny-Tóth, Ivan Vladimír Roy, Ivan Slávik, Ján Šikura, Fedor Thurzo, Ján Vanovič.

73 Otto Škrovina, pozri poznámku č. 42.

74 Mirko Škrovina (1909 – 1999) – syn deklaranta Otta Škrovina, právnik, šachista. Od roku 1939 samostatný advokát. V období rokov 1949 – 1970 pôsobil v Krajskom združení advokátov, od roku 1951 v advokátskej poradni v Martine. V 60. rokoch zastupoval v rehabilitačných procesoch Viliama Žingora a ďalšie osobnosti stíhané po roku 1948. Od roku 1943 sa zapojil do odboja, v hodnosti nadporučíka československej armády a vo funkcii poľného prokurátora sa zúčastnil SNP. Bol zajatý Nemcami, odvezený do Bratislavy a Nemecka. Venoval sa športu, osobitne šachu a tenisu. MAŤOVČÍK 2006, s. 242.

75 Ján Straka (1913 – 1987) – vnuk deklaranta Jána Čičmanca, odbojár, dôstojník. Stal sa dôstojníkom z povolania československej, resp. slovenskej armády a počas druhej svetovej vojny sa zapojil do odboja. Od roku 1939 slúžil v Bratislave, v roku 1942 bol odvelený na východný front, od 1943 pôsobil ako náčelník štábu jazdeckej divízie Prešov, kde nadviazal spojenie s ruskými partizánmi. Od toho istého roku bol vymenovaný za náčelníka štábu Veliteľstva brannej výchovy v Banskej Bystrici, kde sa zapojil do príprav SNP. Počas SNP zabezpečoval obranné línie Banskej Bystrice, bol náčelníkom štábu 2. obrannej oblasti v Liptovskom Sv. Mikuláši a náčelníkom štábu 6. taktickej skupiny v Liptovskej Osade a Korytnici. Po prechode frontu bol poverený organizovaním západnej vojenskej oblasti v Nitre. V roku 1949 ho z politických dôvodov v hodnosti podplukovníka generálneho štábu prepustili z armády. Rehabilitovaný bol v roku 1990. Po prepustení z armády bol medzi rokmi 1949 – 1951 úradníkom v pivovare, potom do roku 1959 robotníkom a kuričom v teplárni. MAŤOVČÍK 2006, s. 231.

76 Vladimír Fábry, pozri poznámku č. 60.

77 Ján Hlavaj, pozri poznámku č. 61.

78 Pavol Halaša, pozri poznámku č. 29.

vtedy už nežijúcich deklarantov Dušana Halašu⁷⁹ a Ota Škrovinu⁸⁰. Ivan Thurzo⁸¹ bol opäť politicky perzekvovaný a Platón Paulíny Tóth⁸² sa stal úradníkom v rozličných bratislavských podnikoch aj napriek tomu, že do roku 1948 pracoval ako zástupca riaditeľa Rolníckej vzájomnej pokladne v Bratislave. Podobne sa úradníkom stal aj Ferdinand Čatloš⁸³, bývalý minister vojnovnej Slovenskej republiky. Zo sledovaných príbuzných štyria emigrovali, z toho dvaja boli potomkami deklaranta Jozefa Fábryho⁸⁴. Štyria príbuzní boli režimom perzekvovaní (Ivan Vladimír Roy⁸⁵,

---

79 Dušan Halaša, pozri poznámku č. 26.

80 Otto Škrovina, pozri poznámku č. 42.

81 Ivan Thurzo, pozri poznámku č. 64.

82 Platón Paulíny Tóth, pozri poznámku č. 15.

83 Ferdinand Čatloš, pozri poznámku č. 35.

84 Boli to vnuci Vladimír a Milan Fábry. Jozef Fábry (1858 – 1928) – podnikateľ, národno-kultúrny pracovník. V rokoch 1872 – 1878 bol obchodným pomocníkom vo firme Bratia Makovickí v Ružomberku, od roku 1878 viedol obchod tejto firmy v Turčianskom Sv. Martine, neskôr samostatne podnikal a pôsobil vo veľkoobchode. Bol spoluvorcom hospodárskeho centra v Turčianskom Sv. Martine. V roku 1884 spoluzakladal Tatra banku, neskôr tiež priemyselné podniky jej záujmovej sfére. V Turci založil 26 obchodov a niekoľko družstiev. Začiatkom 20. storočia ako člen Obchodnej a priemyselnej komory v Bratislave obhájoval hospodárske záujmy slovenského národného hnutia, v roku 1928 sa stal jej podpredsedom. V medzivojnovom období bol funkcionárom živnostenských a iných korporácií. Tiež bol funkcionárom SNS a spoluzakladateľom Národného domu, MSS a KÚS. *Biografický lexikón Slovenska II* 2004, s. 476.

85 Ivan Vladimír Roy (1922 – 1987) – dieťa švagriny deklaranta Matúša Duchaja, diplomat, prekladateľ, vysokoškolský učiteľ. Zúčastnil sa SNP, súčasne bol redaktorom Úradu propagandy SNR v Banskej Bystrici. V rokoch 1945 – 1947 bol legačným tajomníkom vyslanectva ČSR v Osle, do roku 1951 bol zamestnancom Ministerstva zahraničných vecí, potom v rokoch 1952 – 1953 osvetovým inšpektorom na Krajskom národnom výbore v Prešove, 1953 – 1956 odborným referentom Osvetového ústavu, 1963 – 1987 odborným asistentom na Slovenskej vysokej škole technickej v Bratislave. V rokoch 1952 – 1954 bol v súvislosti s procesmi s tzv. buržoáznymi nacionalistami perzekvovaný, následne ešte v roku 1954 bol rehabilitovaný. MAŤOVČÍK 2006, s. 217-218; *Slovenský biografický slovník V* 1992, s. 128.

Fedor Thurzo⁸⁶, Karol Markovič⁸⁷ a Vladimír Lajda⁸⁸). A opäť iba jeden z príbuzných, Igor Daxner⁸⁹, sa podieľal na zavádzaní nového režimu v súdnictve, keď v rokoch 1948 – 1953 predsedal Najvyššiemu súdu ČSR v Prahe.

---

86 Fedor Thurzo (1907 – 1986) – syn deklaranta Ivana Thurzu, verejný činiteľ, právnik, bylinkár. V období rokov 1932 – 1939 pôsobil ako prokurista a vedúci právneho oddelenia Sporiteľne v Turčianskom Sv. Martine. Účastník druhého československého odboja, od konca roku 1938 bol spoluorganizátorom ilegálnej skupiny v martinskej Sporiteľni. V máji 1939 bol zatknutý a väznený v Ilave. V roku 1944 sa stal zástupcom povereníka pre sociálnu spravodlivosť povstaleckej SNR v Banskej Bystrici, po vojne až do roku 1948 pokračoval ako predseda Najvyššieho kontrolného dvora v Bratislave. Medzi rokmi 1948 – 1956 bol nezákonne držaný vo vyšetrovacej väzbe, potom väznený v Leopoldove, Ilave, Prahe, Olomouci, pracoval ako baník v uránových baniach v Jáchymove. Od roku 1958 žil na invalidom dôchodku v Martine, neskôr bol občiansky a právne rehabilitovaný. Po prepustení z väzenia po roku 1956 pomáhal matke v ľudovom liečiteľstve a po jej smrti sa sám stal uznávaným bylinkárom. Pred rokom 1948 sa zúčastnil na rozvoji sporiteľníctva, neskôr peňažníctva a sociálneho poisťovníctva na Slovensku, bol funkcionárom vo viacerých organizáciách. MAŤOVČÍK 2006, s. 263-264; *Slovenský biografický slovník VI* 1994, s. 59-60.

87 Karol Markovič (1897 – 1980) – manžel vnučky deklaranta Matúša Dulu, ekonóm, úradník, bankár, odbojár. V rokoch 1915 – 1919 bol úradníkom na finančnom riaditeľstve v Banskej Bystrici, 1919 – 1921 v Bratislave, 1930 – 1933 v hlavnej učtárni Národnej banky československej v Prahe, 1933 – 1938 v jej filiálke v Bratislave. Ďalej, medzi rokmi 1938 – 1944 pôsobil ako prednosta filiálky Československej národnej banky, respektíve Slovenskej národnej banky v Banskej Bystrici. V rokoch 1944 – 1945 bol väznený, potom medzi rokmi 1945 – 1950 bol riaditeľom Oblastného ústavu Národnej banky československej v Bratislave, 1950 – 1952 zástupcom hlavného riaditeľa, 1952 – 1953 vedúcim odborom depozitov v Oblastnom ústave Štátnej banky československej v Bratislave. Bol jedným z priekopníkov moderného slovenského bankovníctva a štátnej finančnej správy. V roku 1939 spoluorganizoval budovanie Slovenskej národnej banky, zúčastnil sa druhého československého domáceho odboja, zapojil sa do príprav SNP, spoluorganizoval hospodárske zabezpečenie odboja. Začiatkom roka 1944 vstúpil do Komunistickej strany. Po 1945 sa zúčastnil na príprave sociálneho systému bankovníctva. V roku 1953 bol s ďalšími vedúcimi funkcionármi Štátnej banky československej na základe vykonštruovaných dôvodov v súvislosti s československou menovou reformou obvinený z úkladov proti republike, v tom istom roku bol zatknutý a väznený do roku 1956, keď bol na základe amnestie prepustený. Po roku 1956 bol na invalidnom dôchodku v Banskej Bystrici. Prvýkrát bol rehabilitovaný v roku 1968, v roku 1971 však bola jeho rehabilitácia zrušená. Druhýkrát bol v plnom rozsahu rehabilitovaný v roku 1990. *Biografický lexikón Slovenska VI* 2017, s. 193-194.

88 Vladimír Lajda (1905 – 1989) – muž vnučky deklaranta Matúša Dulu, bryndziar, zlepšovateľ, vynálezca. V období rokov 1932 – 1950 pôsobil ako prokurista bryndziarskej firmy Petra Makovického v Ružomberku, potom v rokoch 1951 – 1953 ako pracovník Povereníctva potravinárskeho priemyslu v Bratislave, 1955 – 1959 vedúci Vývojového strediska slovenských bryndziarní v Liptovskej Porúbke, 1961 – 1971 technický pracovník bryndziarne v Ružomberku. Bol jedným z organizátorov budovania bryndziarskeho priemyslu na Slovensku. Autor a spoluautor patentu a viacerých zlepšovacích návrhov. Zúčastnil sa SNP, v roku 1945 pracoval na Povereníctve priemyslu a výživy SNR v Košiciach. V 50. a 60. rokoch bol z politických dôvodov diskriminovaný. *Biografický lexikón Slovenska V* 2013, s. 610.

89 Igor Daxner (1893 – 1960) – synovec deklaranta Fedora Jesenského, odbojár, právnik. V rokoch 1930 – 1935 pôsobil na Hlavnom súde v Bratislave, potom od 1935 do 1938 na generálnej prokuratúre v Brne. V rokoch 1938 – 1939 bol hlavným radcom Najvyššieho súdu v Brne, následne od roku 1939 do 1943 v Bratislave. Medzi rokmi 1945 – 1947 bol predsedom Národného súdu v Bratislave, 1948 – 1953 predsedom Najvyššieho súdu Československej republiky v Prahe, od roku 1953 bol na dôchodku. Bol účastníkom prvého odboja, podporoval agrárnu stranu. V roku 1943 sa ako radca Najvyššieho súdu v Bratislave zapojil prostredníctvom ilegálnej Komunistickej strany Slovenska do odbojovej skupiny Justícia, stal sa členom Ústredného revolučného národného výboru. V roku 1943 bol uväznený. V nasledujúcom roku sa zúčastnil SNP v hodnosti major. Bol ustanovený za vedúceho politicko-propagačného oddelenia a veliteľstva 1. československej armády na Slovensku v Banskej Bystrici, od apríla 1945 bol príslušníkom 1. československého armádneho zboru. V rokoch 1946 – 1947 viedol najväčší retribučný proces proti Jozefovi Tisovi, Ferdinandovi Ďurčanskému a Alexandrovi Machovi. Vo februári 1948 sa významnou mierou podieľal na príprave a priebehu politického prevratu, jeho pracovná kariéra vyvrcholila po tejto udalosti vymenovaním za predsedu Najvyššieho súdu v Prahe. Výdatnou mierou prispel k tomu, že súdnictvo sa stalo povoleným nástrojom komunistického režimu a jeho ideológie. *Biografický lexikón Slovenska II* 2004, s. 212-213.

Záver

V príspevku som analyzovala uzavretú skupinu deklarantov žijúcich v čase prijatia Martinskej deklarácie v Turčianskom Sv. Martine. Všetci sledovaní deklaranti mladší ako 57 rokov a mnohí starší boli v slovenských biografických slovníkoch zaradení do kategórie celoslovensky významných osobností. Pri sledovaní príbuzných deklarantov som zistila, že čím viac mal deklarant celoslovensky významných príbuzných, tým pravdepodobnejšie bol aj on sám úspešný v odbore svojho pôsobenia. Deklaranti s najvyšším počtom významných príbuzných prevažne pochádzali zo starých martinských rodín, ktoré boli dlhodobo aktívne v slovenskom národnom hnutí, a ako som zistila, výnimočne úspešní boli aj mnohí ich potomkovia. V poslednej časti som skúmala, ako sa jednotlivé historické míľniky odrazili v životopisoch deklarantov. Najviac kariérnych a spoločenských zmien medzi deklarantmi som pochopiteľne zaznamenala v období krátko po roku 1918. Prvou a druhou zmenou v sociálnej pozícii deklarantov bola skutočnosť, že sa predstaviteľom slovenského národného hnutia otvorila cesta do štátnej administratívy a poslaneckej snemovne či senátu. Tretí druh tejto zmeny predstavovalo aktívne a rôznorodé zapojenie sa do politických alebo profesijných organizácií, najmä živnostníckych a advokátskych. V čase existencie Slovenského štátu sa nad očakávanie veľká časť deklarantov a príbuzných deklarantov zapojila do odboja a SNP.

Cituj:

SEGLOVÁ, Lucia: Ako sa z národovcov stávala elita? Martinskí deklaranti po roku 1918. In *Forum Historiae*, 2018, r. 12, č. 1, s. 66-83. ISSN 1337-6861.

...

Mgr. Lucia Seglová, PhD.

Ústav rómskych štúdií Prešovskej univerzity v Prešove

Múzeum kultúry Rómov na Slovensku, Slovenské národné múzeum v Martine

lucia.seglova@gmail.com